

ΕΦΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ

Έπαινος στον Νίκο Χουρμουζιάδη

Το κείμενο, που ακολουθεί, είναι ο καθιερωμένος Έπαινος προς τον τιμώμενο (Laudatio), που εκφωνήθηκε κατά την τελετή αναγόρευσης του Νίκου Χουρμουζιάδη σε επίτιμο διδάκτορα του Τμήματος Θεάτρου, στην αίθουσα τελετών της Φιλοσοφικής Σχολής, την 1η Ιουνίου του 2009.

Τον πρωτοάκουσα το 1975, στο Αμφιθέατρο αυτού εδώ του κτιρίου, να διδάσκει *Ιππόλυτο*. Δευτεροετής φοιτήτρια της Γαλλικής Φιλολογίας και παράλληλα της Δραματικής Σχολής του Κρατικού Θεάτρου, ένοιωσα ότι άκουγα ένα από τα πιο σπουδαία μαθήματα. Χαρισματικός δάσκαλος μιλούσε για το αρχαίο δράμα με τον πιο ζωντανό τρόπο που μπορούσε κανείς να φανταστεί. Ένα χρόνο αργότερα, στην κοπή της βασιλόπιπτας του ΚΘΒΕ, μού έδωσε το κομμάτι μου, μ' ένα πλατύ χαμόγελο. Ήταν Πρόεδρος του πρώτου μεταπολιτευτικού Διοικητικού Συμβουλίου του θεάτρου. Τέσσερα χρόνια αργότερα, στις 11 Αυγούστου του 1980, ήμουν στο γραφείο του, στη νέα τώρα Φιλοσοφική (είχαν μεσολαβήσει οι σεισμοί) μαζί με τους άλλους νεοφώτιστους ηθοποιούς της Πειραματικής Σκηνης της «Τέχνης» και μας κερνούσε για τα πενήντα του χρόνια και για την αρχή της συνεργασίας μας. Αρχίζαμε εκείνη τη μέρα των γενεθλίων του τις πρόβες για την *Πόλη* της Λούλας Αναγνωστάκη. Σήμερα, 29 χρόνια μετά, στέκομαι μπροστά του και μπροστά σας για να εκφωνήσω τον έπαινο προς το Νίκο Χουρμουζιάδη. Είναι μεγάλη η διαδρομή, πολύ μεγάλη η τιμή, κι ακόμα μεγαλύτερη η συγκίνηση.

Ο Νίκος Χουρμουζιάδης, που τιμούμε απόψε, έχει πίσω του ένα πολύ σημαντικό και πολύπλευρο έργο. Αλλά ας ξεκινήσουμε από την αρχή.

Ο μεγαλύτερος γιος του Χαράλαμπου και της Αναστασίας, προσφύγων από την Ανατολική Θράκη, γεννήθηκε, μεγάλωσε, σπούδασε στη Θεσσαλονίκη, και εδώ ζει και εργάζεται μέχρι σήμερα. Τελείωσε το 23ο Δημοτικό σχολείο Άνω Τούμπας, έχοντας ήδη παίξει στην Τρίτη δημοτικού, τον Ιωσήφ, σε μια χριστουγεννιάτικη γιορτή που οργάνωσε η δασκάλα του, η κυρία Μιγγρέλη. Ο ίδιος θυμάται πως ήταν το πιο καχεκτικό παιδί της γειτονιάς και της τάξης του. Στη διάρκεια της Κατοχής, τον βρίσκουμε στα συσσίτια της «Χριστιανικής Κίνησης». Θα παραμείνει αρκετά χρόνια σ' αυτόν τον κύκλο, στον οποίο ανήκαν επίσης ο Γιώργος Ιωάννου, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Δημήτρης Μαρωνίτης. Τελειώνει το Α' Γυμνάσιο Αρρένων, σπουδαίο σχολείο εκείνης της εποχής, και γράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ. Δάσκαλοί του τα μυθικά ονόματα της τότε θρυλικής Φιλοσοφικής της Θεσσαλονίκης: ο Στυλιανός Καψωμένος, ο Ιωάννης Κακριδής, ο Νικόλαος Ανδριώτης, ο Λίνος Πολίτης, ο

Στίλπων Κυριακίδης, ο Εμμανουήλ Κριαράς. Παίρνει το πτυχίο του το 1952 και φεύγει φαντάρος. Ήδη, όμως, έχει κάποιες πρώτες θεατρικές αναμνήσεις από τη Θεσσαλονίκη. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του '50, έχει έρθει στην πόλη η Κοτοπούλη να παίξει την *Ορέστεια*, σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη. Καλούν λοιπόν σε ακρόαση φοιτητές προκειμένου να συμπληρωθεί ο Χορός του *Αγαμέμνονα*. Ο νεαρός Χουρμουζιάδης, πηγαίνει, αλλά ήδη από τον τρίτο στίχο η Κοτοπούλη τον σταματά: «Έχετε τρομερά ισχνή φωνή. Είστε εντελώς ακατάλληλος». Η ακρόαση αποτυγχάνει, αλλά ο Χουρμουζιάδης έχει κερδίσει ήδη την πρώτη του ατέλεια εισόδου στο θέατρο. Σ' εκείνα τα πρώτα φοιτητικά χρόνια ο Χουρμουζιάδης θυμάται την Παξινού και τον Μινωτή στους *Βρικόλακες* του Ίψεν, επίσης την «ωραιότερη γυναικεία φιγούρα» της εποχής, όπως λέει ο ίδιος, που είναι η Μελίνα Μερκούρη στην *Άννα των χιλίων ημερών*, ενώ αδειούχος στρατιώτης βλέπει στο Εθνικό τις «Τρεις αδελφές» στη σκηνοθεσία του Κουν. Τελειώνοντας το στρατιωτικό του, γυρίζει στη Θεσσαλονίκη και ξεκινά το δασκαλίκι. Πρώτος σταθμός το Κολλέγιο «Ανατόλια». Αρχικά από το 1955 έως το 1961 και κατόπιν άλλα δυο χρόνια από το 1963 έως το 1965. Σ' αυτόν τον νεαρό φιλόλογο, λοιπόν, αναθέτουν τον θεατρικό όμιλο του σχολείου. Ο ίδιος πιστεύει πως ο λόγος αυτής της ανάθεσης ήταν πως, όντας ο νεότερος όλων, ήταν κι εκείνος που δε θα τολμούσε να αρνηθεί. Έτσι, λοιπόν, και για λόγους πολύ πεζούς, αρχίζει ο Χουρμουζιάδης να ασχολείται, ερασιτεχνικά, με τη σκηνοθεσία. Το πρώτο έργο που ανεβάζει με τους μαθητές του είναι το *Πώς μιλούνε τα αγγλικά* του Ζωρζ Κουρτελίν. Ο μοναδικός κομπάρσος είναι ένας μαθητής ονόματι Θόδωρος Χατζηπανταζής. Τελευταίο έργο από τα έξι που ανέβασε ο Χουρμουζιάδης στο Κολλέγιο, το *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*. Όμπερον ο μαθητής Βασίλης Τσιβιλίκας.

Αλλά αυτό που τον σημαδεύει και τον προσανατολίζει θεατρικά είναι οι παρατεταμένες επισκέψεις κάθε καλοκαίρι, από το 1956, του Θεάτρου Τέχνης στη Θεσσαλονίκη, αρχικά στο Βασιλικό και κατόπι στο Θέατρο Κήπου, όπου ο Κάρολος Κουν παρουσιάζει κάθε φορά όλα τα έργα του προηγούμενου χειμώνα. Ο Χουρμουζιάδης εκστασιάζεται, ανακαλύπτει ότι υπάρχει ένα άλλο θέατρο, διαφορετικό από εκείνο που ήξερε ως τότε. Και τι δε βλέπει: την *Αυλή των θαυμάτων* και τον *Κύκλο με την κιμωλία*, το *Θείο Βάνια* και τη *Μικρή μας πόλη*, το *Ξαφνικά πέρυσι το καλοκαίρι* και τον *Πλούτο*. «Ανήκω» γράφει ο ίδιος «στη γενιά εκείνη των Θεσσαλονικέων, που χρονολογούμε τη θεατρική βιογραφία μας με βάση μία καθοριστική τομή. Προ και μετά Κουν, όπου το προ σημαίνει σχεδόν το απόλυτο μηδέν. [...] Τώρα με το Κρατικό Θέατρο των τεσσάρων σκηνών να έχει συμπληρώσει ηλικία 46 και την Πειραματική Σκηνή τριάντα ετών, με άλλες θεατρικές ομάδες να δουλεύουν ακάματα, και τον τελευταίο μαθητικό θίασο έτοιμο να ανεβάσει Σάρα Κέιν, είναι αδύνατον να ανασυντεθεί η νεκρική ακινησία, την οποία τάραξε η εμφάνιση του Καρόλου Κουν με μια δίχως προηγούμενο ζωογόνα εισβολή στην πόλη και μέσα μας. [...] Είχαμε την αίσθηση ότι φοιτούσαμε σε ένα ιδιότυπο φροντιστήριο ταχύρρυθμης εκπαίδευσης. [...] Έχοντας παρακολουθήσει ως αρχάριος θεατής επί τέσσερα, νομίζω, κατά σειρά χρόνια, τις επισκέψεις του Θεάτρου Τέχνης στη Θεσσαλονίκη, βρέθηκα αμέσως μετά και έζησα για αρκετό διάστημα σε μια από τις σημαντικές ευρωπαϊκές θεατρικές πρωτεύουσες, το

Λονδίνο. Σας βεβαιώνω ότι αισθανόμουν πως ήμουν έτοιμος ώστε να προσλάβω σε όλο το φάσμα του ό,τι μου προσφερόταν στο εκεί θαυμαστό και ποικίλο θέατρο. [Τότε στα επαναστατικά *swinging sixties*, με τις ανεπανάληπτες σε τόλμη σαιξπηρικές παραστάσεις του Πήτερ Μπρουκ και τους πρωτοποριακούς ακροβατισμούς των ρηξικέλευθων συγγραφέων της νέας γενιάς στο Royal Court Theatre.] Ήμουν έτοιμος. Κι αυτή την ετοιμότητα τη χρωστούσα αποκλειστικά στον επίσης ανεπανάληπτο θεατροδιδάσκαλο, που μου έδειξε το δρόμο για να αγγίζω τη βαθύτερη ουσία του θεάτρου, και τον ευγνωμονώ διά βίου».

Αλλά ο Χουρμουζιάδης φτάνει στο Λονδίνο, όχι βέβαια για να παρακολουθήσει θέατρο, αλλά για να συνεχίσει τις σπουδές του. Στο University College εκπονεί τη διδακτορική του διατριβή. Και ολοκληρώνει τη στέρεα κλασική του παιδεία. Τίτλος της διατριβής του: *Production and Imagination in Euripides: Form and Function of the Scenic Space*. Κανείς, ούτε κι ο ίδιος νομίζω, δε θα μπορούσε να πει με σιγουριά, αν το γεγονός ότι επιλέγει ένα θέμα που σχετίζεται με τη σκηνική υλοποίηση των κειμένων, αν αυτή η οιονεί θεατρολογική ματιά, που θα επιβεβαιωθεί και στα επόμενα βιβλία του, που είναι εργασίες ταυτόχρονα κλασικού φιλολόγου αλλά και θεατρολόγου και δραματολόγου, δεν έχει, υποσυνείδητα, την αφετηρία της στην κλίση, για να μην πω μοίρα, που τον οδηγούσε, από πολύ νωρίς, αργά αλλά σταθερά, στη θεατρική πράξη.

Η διατριβή του είναι το πρώτο βιβλίο που προσπαθεί να περιγράψει τη μορφή και τη λειτουργία του κλασικού θεάτρου στην Αθήνα, εν προκειμένω του θεάτρου του Διονύσου. Δεδομένου δε ότι δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου αρχαιολογικά ευρήματα, η έρευνά του βασίζεται αποκλειστικά στη μελέτη των κειμένων, κυρίως του Ευριπίδη, όπου αξιοποίησε όλες τις ενοφθαλμισμένες στα κείμενα αναφορές που επιτρέπουν συμπεράσματα για τη χρήση του χώρου και για την κίνηση των υποκριτών.

Το 1963, ο Χουρμουζιάδης επιστρέφει για άλλα δύο χρόνια ως καθηγητής στο «Ανατόλια». Παράλληλα, γράφει για ενάμισο χρόνο κριτικές στην εφημερίδα *Το Βήμα*, για τις παραστάσεις του ΚΟΒΕ. Με τη θεατρική κριτική έχει ήδη ασχοληθεί και νωρίτερα, δημοσιεύοντας κριτικά σημειώματα στο περιοδικό της «Τέχνης», *Η Τέχνη στη Θεσσαλονίκη*. Το 1965 τον βρίσκει στην Αθήνα ως Πάρεδρο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, μέσα στο κλίμα των μεγάλων μεταρρυθμιστικών οραμάτων του Ευάγγελου Παπανούτσου που θα ανακόψει η Αποστασία και θα διακόψει η Δικτατορία.

Ένα χρόνο αργότερα, θα βρεθεί ως εταίρος ερευνητής στην Washington, στο Center for Hellenic Studies, όπου θα συνεχίσει την ενασχόλησή του με το αρχαίο δράμα.

Από το 1967 έως το 1971 θα επιστρέψει στη Μέση Παιδεία διδάσκοντας στη Σχολή Μωραΐτη στην Αθήνα.

Το 1971 αρχίζει η πανεπιστημιακή του θητεία ως Καθηγητή της Κλασικής Φιλολογίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές του

εκείνης της εποχής, ανάμεσά τους και η Έφη Βαφειάδη, θυμούνται ακόμη με συγκίνηση τα μαθήματά του σαν μια όαση ελεύθερης σκέψης μέσα σε κείνα τα πέτρινα χρόνια. Θα παραμείνει σ' αυτή τη θέση ως το 1988. Στο μεταξύ τον έχει κερδίσει, ήδη από το 1980, η σκηνοθεσία. Ωστόσο θα συνεχίσει να διδάσκει ως επισκέπτης καθηγητής, στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Κρήτης, στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της Αθήνας, και φυσικά, για 7 ολόκληρα χρόνια, τα πρώτα χρόνια, στο δικό μας Τμήμα Θεάτρου.

Όπως θα συνεχίσει και το ερευνητικό-φιλολογικό του έργο. Όλα αυτά τα χρόνια θα δημοσιεύσει σημαντικές επιστημονικές εργασίες, που σχετίζονται οι περισσότερες με το αρχαίο δράμα. Κατ' αρχάς Τα *Σατυρικά*, που το 1974 βραβεύτηκαν από τη Ακαδημία. Πρόκειται για μια πολυσέλιδη εντυπωσιακή μονογραφία, που εξετάζει εξαντλητικά το σατυρικό δράμα και τα προβλήματα που αυτό θέτει, χρησιμοποιώντας ως υλικό, εκτός από τον *Κύκλωπα*, όλα τα αποσπάσματα σατυρικών δραμάτων που έχουν σωθεί. Στον *Κύκλωπα* επανέρχεται ο Χουρμουζιάδης και το 1986 με το μικρό αλλά πολύ πυκνό βιβλίο *Ευριπίδης σατυρικός*, όπου μελετά, εκτός από το έργο αυτό, την *Άλκηστη*, μια τραγωδία με ευτυχές τέλος η οποία κατείχε ως γνωστόν τη θέση του σατυρικού δράματος στην τετραλογία. Προηγουμένως, το 1984, εκδίδει τους *Όρους και μετασχηματισμούς στην Αρχαία τραγωδία*. Εδώ, ο ερευνητής συνεχίζει και διευρύνει τους προβληματισμούς της διδακτορικής του διατριβής, εξετάζοντας τα έργα και των τριών τραγικών, μέσα από τέσσερις άξονες: χώρος, χρόνος, όψις, σιωπή. Με το βιβλίο αυτό ο Χουρμουζιάδης κάνει μια συνειδητή στροφή προς ένα είδος εκλαΐκευσης, πολύ υψηλού επιπέδου, πραγματεύεται δηλαδή ειδικά επιστημονικά θέματα για μη ειδικούς, προσφέροντας ένα βιβλίο για το αρχαίο δράμα που διαβάζεται απνευστί από φιλόλογους, θεατρολόγους, ηθοποιούς, σκηνοθέτες, θεατρόφιλους. Κι ένα μικρό κατόρθωμα: είναι ένα επιστημονικό βιβλίο χωρίς καμία υποσημείωση. Αντίστοιχη σκόπευση προς ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό διαβλέπουμε και στο *Περί χορού*, που εκδίδεται το 1998, όπου ο συγγραφέας εξετάζει εμπειριστατωμένα το δισεπίλυτο πρόβλημα του χορού, τραγικού, σατυρικού και κωμικού και της σκηνικής του λειτουργίας. Τα παραστασιολογικά ενδιαφέροντα, που είναι εμφανή στο φιλολογικό του έργο, γίνονται ακραιφνώς θεατρολογικά στα σύντομα μελετήματα που συγκεντρώνει το 2003 στον τόμο *Θεατρικές διαδρομές*, αφού πρόκειται για κείμενα γραμμένα με την αφορμή σκηνοθεσιών ή μεταφράσεων του.

Πλάι σ' αυτά προσφέρει και ένα σημαντικό μεταφραστικό έργο. Η αρχή γίνεται, το 1987, με το μνημειώδες βιβλίο του μεγάλου αυστριακού φιλόλογου Albin Lesky *Η τραγική ποίηση των Αρχαίων Ελλήνων*. Στη συνέχεια στρέφεται στη μετάφραση των ίδιων των θεατρικών κειμένων: το 1994 η *Ανδρομάχη*, το 2000 οι *Φοίνισσες*, ενώ μόλις φέτος κυκλοφόρησαν τέσσερις τραγωδίες, στην πραγματικότητα δύο δίπτυχα με θεματικά συγγενείς τραγωδίες, δηλαδή *Κύκλωψ-Άλκηστις* και *Ηλέκτρα-Ορέστης*, μεταφράσεις που συνοδεύονται από εισαγωγές, και, κυρίως, εκτενή, και σε μεγάλο ποσοστό θεατρολογικά, σχόλια, ενώ παραμένει ακόμα ανέκδοτη η μετάφραση της *Εκάβης*, που έκανε για το Κρατικό Θέατρο. Αυτή η γόνιμη μεταφραστική διαδρομή περιλαμβάνει και νεότερα θεατρικά κείμενα, μεταφράσεις που υπαγορεύτηκαν από τις

ανάγκες της σκηνοθεσίας: Σαίξπηρ, Γκολντόνι, Πίντερ, Φρίελ. Σ' αυτή τη θεατρική συγκομιδή, και ένα ποιητικό διάλειμμα: τα «Ερωτικά Επιγράμματα» από την *Παλατινή Ανθολογία*.

Αλλά είναι καιρός να περάσω στη σχέση του τιμωμένου με τη θεατρική πράξη και με τη θεατρική ζωή της Θεσσαλονίκης.

Ήδη από τη δεκαετία του '50, ο κλασικός φιλόλογος έλκεται, όπως είδαμε, από το θέατρο. Πρώτα ως φανατικός θεατής, ύστερα ως ερασιτέχνης σκηνοθέτης, παράλληλα ως κριτικός. Το 1974, όμως, μέσα στο κλίμα της ευφορίας και των ελπίδων που γεννά η μεταπολίτευση, ο Χουρμουζιάδης καλείται από τον τότε Υπουργό Πολιτισμού Βάσο Βασιλείου να γίνει μέλος του πρώτου μεταπολιτευτικού Διοικητικού Συμβουλίου του Κ.Θ.Β.Ε., με καλλιτεχνικό διευθυντή το Μίνω Βολανάκη. Πρόεδρος του Συμβουλίου ο Μανόλης Ανδρόνικος (ο οποίος δύο μόλις μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του παραχωρεί την προεδρία στο Νίκο Χουρμουζιάδη). Ανάμεσα στα μέλη του ιστορικού αυτού Δ.Σ.: ο Γιώργος Σαββίδης, ο Κλείτος Κύρου, ο Τάκης Βαρβιτσιώτης, ο Στέλιος Νέστωρ, ο Πάνος Θασίτης. Ο Χουρμουζιάδης λοιπόν μετέχει ενεργά στην πρώτη αυτή μεταπολιτευτική άνοιξη του Κρατικού Θεάτρου. Δική του ιδέα ήταν η πρώτη, και ίσως μοναδική, περίπτωση συγκρότησης ετήσιου ρεπερτορίου με συγκεκριμένο θεματικό άξονα: την «πάλη των τάξεων», πιο συγκεκριμένα τη σχέση κυρίου και υπηρέτη. Τότε ήταν που απολαύσαμε τον *Πούντιλα και τον άνθρωπό του τον Μάττι*, στην ανεπανάληπτη σκηνοθεσία του Βολανάκη, τη *Δεσποινίδα Τζούλια* σε σκηνοθεσία του Πέλου Κατσέλη, τους *Εχθρούς* του Γκόρκι σε σκηνοθεσία Γιώργου Μιχαηλίδη. Η περίοδος αυτή θα λήξει βίαια το 1977, όταν ο Κωνσταντίνος Τρυπάνης, τότε Υπουργός Πολιτισμού, λόγω διαφωνιών που είχε με την καλλιτεχνική διεύθυνση του θεάτρου, απολύει το Νίκο Χουρμουζιάδη ως κατά νόμον υπεύθυνο, από τη θέση του Προέδρου. Το υπόλοιπο συμβούλιο, καθώς και ο ίδιος ο Βολανάκης, παραιτούνται αμέσως, και έτσι τελειώνει αυτή η λαμπρή περίοδος του Κρατικού. Το 1982, η Μελίνα, Υπουργός Πολιτισμού πια, τον καλεί για δεύτερη φορά στο τιμόνι του Διοικητικού Συμβουλίου. Διευθυντής τώρα ο Νίκος Μπακόλας. Στη θέση αυτή ο Χουρμουζιάδης θα παραμείνει ως το 1984. Και αμέσως μετά θα αναλάβει την καλλιτεχνική διεύθυνση του θεάτρου. Στους 18 μήνες, που είχε τη διεύθυνση του Κ.Θ.Β.Ε., πραγματοποίησε αρκετές καινοτομίες. Συστηματοποίησε τις διπλές διανομές στους πρωταγωνιστικούς ρόλους, ώστε να δίνονται σημαντικές ευκαιρίες σε περισσότερους (συχνά περιθωριοποιημένους) ηθοποιούς. Αποφάσισε την ένταξη στο Κρατικό του Αέναου Χοροθεάτρου με επικεφαλής τον Ντανιέλ Λομμέλ, ενέταξε στις δραστηριότητες του Κ.Θ.Β.Ε. και παραστάσεις κουκλοθεάτρου, αλλά κυρίως συνέλαβε την ιδέα του Υπερώου. Ενός πολύ μικρού χώρου, στον οποίο θα ανέβαιναν με πρωτότυπο τρόπο κυρίως κλασικά και πολυπρόσωπα έργα, ούτως ώστε να αναδεικνύεται ο ρόλος που παίζει ο χώρος στη σκηνοθεσία. Έτσι, ανέβασε ο ίδιος το *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*, ενώ ο Γιάννης Χουβαρδάς, σε μια από τις καλύτερες σκηνοθεσίες του, το *Κρίμα που είναι πόρνη* του Τζων Φορντ. Σήμερα, 25 χρόνια μετά, όταν χρησιμοποιούνται ως

δεύτερες και τρίτες σκηνές και οι πιο απροσδόκητοι βοηθητικοί χώροι των θεάτρων, μια τέτοια ιδέα μάς φαίνεται φυσική. Το 1985, όμως, το να βλέπεις σ' έναν ασφυκτικό σχεδόν χώρο, την Αλέκα Παϊζή (Τιτάνια) να αιωρείται από την κρεμαστή κούνια του Απόστολου Βέττα σε απόσταση αναπνοής από τους θεατές, ήταν ένα ξάφνιασμα. Το 1985 παραιτείται από την καλλιτεχνική διεύθυνση, για δύο ακόμα χρόνια παραμένει στο θέατρο ως πρόεδρος της καλλιτεχνικής επιτροπής, και το 1987 ολοκληρώνεται η θεσμική του ανάμειξη στο Κρατικό, η οποία κράτησε κοντά δέκα χρόνια. Αργότερα θα επανέλθει δύο φορές με την ιδιότητα του σκηνοθέτη, ανεβάζοντας τις *Φοίνισσες* το 1999 στην Επίδαυρο και τους *Αλλοπαρμένους* το 2000 στο Βασιλικό. Αλλά την πρώτη του σκηνοθεσία στο Κρατικό την πραγματοποίησε, λίγο πριν γίνει Διευθυντής, το 1983, ανεβάζοντας Μπέκετ: τις *Ευτυχισμένες μέρες* με τη Δέσπω Διαμαντίδου και την *Τελευταία ταινία του Κραπ* με τον Τάσο Παλαντζίδη.

Ωστόσο, η πρώτη επαγγελματική σκηνοθεσία του Νίκου Χουρμουζιάδη δε γίνεται το 1983. Έχει προηγηθεί η έναρξη της συνεργασίας του με την Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» το 1980, μια συνεργασία που διαρκεί μέχρι σήμερα και η οποία εξηγεί τον υποκειμενικό τόνο όσων θα ακολουθήσουν.

Το 1979, ο Νικηφόρος Παπανδρέου, που από το 1976, ύστερα από πρόταση του Γιώργου Σαββίδη και του Νίκου Χουρμουζιάδη, διευθύνει τη Δραματική Σχολή του ΚΘΒΕ, αποφασίζει με μια τάξη αποφοίτων της Σχολής να ιδρύσει μια θεατρική ομάδα: την Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης». Ήδη από το δεύτερο έργο, αναζητώντας σκηνοθέτη, απευθύνεται, προς μεγάλη έκπληξη του ενδιαφερομένου αλλά και των νεαρών ηθοποιών, σ' έναν ώριμο και πολύ γνωστό κλασικό φιλόλογο, αλλά παντελώς ανώριμο και άγνωστο σκηνοθέτη. Η περιπέτεια αρχίζει με την *Πόλη* της Λούλας Αναγνωστάκη, και είναι η πρώτη φορά που ανεβάζεται έργο της στη γενέτειρά της. Το αποτέλεσμα γίνεται δεκτό πολύ θετικά. Τόσο, που ο διαρκώς αμφιβάλλων για το αν έπρεπε να αποδεχτεί το ρόλο που του ανατέθηκε Χουρμουζιάδης, αποφασίζει ένα ακόμα τολμηρότερο εγχείρημα: ανεβάζει το *Περιμένοντας τον Γκοντό*, και μάλιστα κάνοντας μια ρηξικέλευθη διανομή, αφού αναθέτει το ρόλο του Πότζο και του Λάκου σε γυναίκες, ενώ εξαιρετικά πρωτότυπη είναι και η εικαστική σύλληψη της Ιωάννας Μανωλεδάκη. Πρόκειται, κατά γενική αντίληψη, για μια πολύ ενδιαφέρουσα παράσταση, οι κριτικές που δημοσιεύονται είναι πολύ επαινετικές, και ο Χουρμουζιάδης αποφασίζει πια ότι ανοίγει οριστικά ένα καινούργιο κεφάλαιο στη ζωή του. Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν θα ασχοληθεί σχεδόν με όλα τα είδη και τις εποχές του θεάτρου: αρχαίο δράμα, Σαίξπηρ, Γκολντόνι, Ίψεν, Τσέχωφ, Μπρεχτ, Μισίμα, Τένεσσι Ουλλιαμς, μέχρι Πίντερ, Φρίελ, Μέρφυ, Καμπανέλλη. Θα συνεργαστεί με πολλούς καλλιτεχνικούς συντελεστές απ' τους οποίους οι πιο σταθεροί μέσα στο χρόνο θα είναι η Ιωάννα Μανωλεδάκη και ο Απόστολος Βέττας για τα σκηνικά και τα κοστούμια, ο Ηρακλής Πασχαλίδης και ο Κώστας Βόμβολος για τη μουσική, ο Στράτος Κουτράκης για τους φωτισμούς. Και, βέβαια, με δεκάδες ηθοποιούς που είναι αδύνατο να τους ονομάσω όλους εδώ.

Όπως προκύπτει από τη βιογραφία του, ο Νίκος Χουρμουζιάδης ανέκαθεν συνδύαζε πολλές ιδιότητες: του επιστημονικού ερευνητή και συγγραφέα, του δασκάλου, του σκηνοθέτη, του μεταφραστή. Αυτές οι ιδιότητες όμως δεν υπάρχουν διαδοχικά ή εναλλάξ: συνυπάρχουν. Η μια τροφοδοτεί την άλλη. Θα 'λεγε κανείς πως η μία προκύπτει απ' την άλλη. Ωστόσο, αν θα έπρεπε να επιλέξω την πιο σημαντική, θα διάλεγα αυτήν που τις συναιρεί όλες, εννοώ την ιδιότητα του δασκάλου. Για τον Χουρμουζιάδη της Φιλοσοφικής, ήδη υπαινίχθηκα κάτι στην αρχή. Οι αίθουσες στα μαθήματα του ήταν πάντα ασφυκτικά γεμάτες. Η γνώση, όχι μέσα από σχολαστικές εμμονές, αλλά μέσα από τολμηρές μα πάντα τεκμηριωμένες απόψεις, σε συνδυασμό με το ακαταμάχητο χιούμορ του, τον έκαναν πάντα έναν χαρισματικό δάσκαλο, όπως άλλωστε μαρτυρούν και οι ανά την Ελλάδα (και όχι μόνον) μαθητές του.

Την ίδια αυτή ιδιότητα, του δασκάλου, εντοπίζω ως τη βασική του αρετή και στην σκηνοθεσία. Μ' αυτό το θέμα θα τελειώσω, και συγχωρέστε με για τον υποκειμενικό χαρακτήρα και τη συναισθηματική φόρτιση αυτής της τελευταίας παραγράφου.

Για την ποιότητα και την καλλιτεχνική επιτυχία των παραστάσεων του Νίκου Χουρμουζιάδη, στις περισσότερες από τις οποίες συμμετείχα ως ηθοποιός, δεν θα πω τίποτα. Όχι γιατί δεν έχω άποψη, αλλά γιατί θα ήταν ανοίκειο να το κάνω, αφού αισθάνομαι κατά κάποιον τρόπο συνυπεύθυνη για το όποιο αποτέλεσμα. Για την ποιότητα της συνεργασίας, όμως, αισθάνομαι την ανάγκη να μιλήσω. Για τη σχέση του σκηνοθέτη με τους ηθοποιούς: ο σεβασμός του απέναντι στην αμηχανία του άπειρου ηθοποιού, σε συνδυασμό με την απίστευτη στοργή και γνώση με την οποία τον καθοδηγεί αργά και σταθερά. Ο τρόπος που υποβάλλει χωρίς να επιβάλλει στους ηθοποιούς τις σκηνοθετικές του οδηγίες. Η δεκτικότητά του στις προτάσεις τους. Η πνευματικότητα με την οποία γεμίζει τις πρόβες του. Η μοναδική του ικανότητα να ξεκλειδώνει τα κείμενα, να ανακαλύπτει τις κρυφές τους πλευρές και να οδηγεί τους ηθοποιούς του, μέσα από μια μαιευτική διαδικασία, στην κατάκτηση αυτής της οικείωσης. Γνώρισα τον Χουρμουζιάδη-σκηνοθέτη όταν ήμουν μόλις 24 χρονών. Μαζί του συλλάβισα τους πρώτους μου σημαντικούς ρόλους στο θέατρο (εκείνος, βέβαια, πάντα λέει πως έμαθε το θέατρο μαζί μας και μέσα από εμάς), σ' αυτόν οφείλω τον τρόπο που έμαθα να ψάχνω τα κείμενα και τους ρόλους μου, μαζί του νιώθω πάντα την ίδια χαρά και αισθάνομαι πως πάντα θα έχει κάτι καινούργιο να μου επισημάνει, ακόμα και τώρα, μετά από τριάντα χρόνια. Και ήταν για μένα πολύ αποκαλυπτικό και ιδιαίτερα συγκινητικό, όταν στην τελευταία μας συνεργασία, τον παρακολουθούσα από μια γωνιά, να καθοδηγεί με τεράστια ευαισθησία τους δύο εξαιρετικά νέους συναδέλφους (απόφοιτους μάλιστα του Τμήματος Θεάτρου) που έπαιζαν σε διπλή διανομή τον πρώτο τους σημαντικό ρόλο (και τι ρόλο, τον Όσβαλτ στους *Βρικόλακες*) και σκεφτόμουνα πόσο θαλερός, δυνατός και δημιουργικός είναι αυτός ο άνθρωπος, που εδώ και τριάντα χρόνια καθοδηγεί με το ίδιο πάθος νέους ανθρώπους, κι έπειτα τους βλέπει σταδιακά να ωριμάζουν. Σκεφτόμουνα τον Χρήστο Αρνομάλλη και τον Νίκο Σεργιανόπουλο (για να αναφέρω μόνο αυτούς που μας άφησαν τόσο νωρίς – και που και οι δυο τους υπήρξαν αγαπημένοι του μαθητές) να τον ακούν και να ρουφούν τις

οδηγίες του, όταν ανεβάζαμε το *Περιμένοντας τον Γκοντό*. Κάπως έτσι, μ' αυτόν ως συνδετικό κρίκο, μεγαλώσαμε. Και του οφείλουμε πραγματικά πάρα πολλά.

Συνοψίζοντας, πρέπει να πω ότι ο τιμώμενος υπηρέτησε σε όλη του τη ζωή την ανθρωπιστική παιδεία και το θέατρο, με πάθος και εντιμότητα, με γνώση και φαντασία. Τιμώντας τον Νίκο Χουρμουζιάδη ανθ' ων έπραξεν, το Τμήμα Θεάτρου τιμά σήμερα τον εαυτό του και προτείνει ένα σπουδαίο παράδειγμα βίου και έργου στους φοιτητές του.